

Planlı Davranış Teorisi Bağlamında Gerçekleştirilen Çalışmaların Sistemik Değerlendirmesi: DergiPark Örneği

Zafer Şaşmaz | 0009-0001-0126-0934 | zafer.sasmaz@selcuk.edu.tr
Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, Türkiye

Engin Tengilimoğlu | 0000-0001-7080-6147 | entengilimoğlu@selcuk.edu.tr
Selçuk Üniversitesi, Beyşehir Ali Akkanat Turizm Fakültesi, Konya, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/045hgzm75>

Öz

İnsanların tutumları, değerleri ve niyetleri davranışlarını şekillendirmektedir. Bu bağlamda planlı davranış teorisi de insan davranışlarını açıklamada ve tahmin etmede oldukça popüler bir teoridir. Turizm sektöründe turistlerin seyahat etme niyetlerini ve davranışlarını açıklamak için sıklıkla kullanılmaktadır. Bu çalışmanın amacı 2013-2023 yılları arasında Dergi Park sistemi üzerinde yer alan dergilerde Planlı Davranış Teorisi'ni konu alan çalışmaları sistemik bir yöntemle analiz etmektir. Bu kapsamda çalışmaların yayımlandığı yıl, yazar sayısı, çalışma konusu, kullanılan ölçekler ve araştırma kitlesi incelenmiştir. Çalışmada öncelikle planlı davranış teorisine yer verilmiştir. Daha sonra planlı davranış teorisinin kullanıldığı alanlar açıklanmıştır. Son olarak ise elde edilen veriler ile istatistiksel bilgiler yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler

Planlı Davranış Teorisi, Dergi Park, Sistemik Analiz

Atıf Bilgisi

Şaşmaz, Z. ve Tengilimoğlu E. (2024). Planlı davranış teorisi bağlamında gerçekleştirilen çalışmaların sistemik değerlendirilmesi: DergiPark örneği, Selçuk Turizm ve Bilişim Araştırmaları Dergisi, 5:23-35.

<https://doi.org/>

Geliş Tarihi	10.05.2024
Kabul Tarihi	14.06.2024
Yayın Tarihi	30.06.2024
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Yazar Katkıları	Şaşmaz, Z. (%60), Tengilimoğlu E. (%40)
Benzerlik Taraması	Yapıldı - Turnitin
Etik Bildirim	ethics.stbad@selcuk.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Systematic Review of Studies Conducted in the Context of the Theory of Planned Behavior: DergiPark Example

Zafer Şaşmaz | 0009-0001-0126-0934 | zafer.sasmaz@selcuk.edu.tr
Selcuk University, Institute of Social Science, Konya, Türkiye

Engin Tengilimoğlu | 0000-0001-7080-6147 | entengilimoglu@selcuk.edu.tr
Selcuk University, Beyşehir Ali Akkanat Tourism Faculty, Konya, Türkiye

ROR ID: <https://ror.org/045hgzm75>

Abstract

The attitudes, values, and intentions of individuals influence their behavior. In this context, the theory of planned behavior is a highly prevalent theory in the field of social psychology, utilized for the purpose of explaining and predicting human behavior. The concept is frequently employed in the tourism sector to elucidate tourists' travel intentions and behaviors. The objective of this study is to conduct a comprehensive analysis of the literature on the theory of planned behavior in the journals indexed in the Dergi Park database between 2013 and 2023. In this analysis, the year of publication, the number of authors, the subject of the study, the scales employed, and the research population were examined. The study commenced with an examination of the theory of planned behavior. Subsequently, the specific contexts in which the theory of planned behavior is employed are delineated. The data and statistical information are presented in the final section.

Keywords

Theory of Planned Behavior, Dergi Park, Systematic Review

Citation

Şaşmaz, Z. ve Tengilimoğlu E. (2024). Systematic review of studies conducted in the context of the theory of planned behavior: Dergipark example, Selcuk Tourism and Information Research Journal, 5:23-35.

Date of Submission	10.05.2024
Date of Acceptance	14.06.2024
Date of Publication	30.06.2024
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Author Contributions	Şaşmaz, Z. (%60), Tengilimoğlu E. (%40)
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	ethics.stbad@selcuk.edu.tr
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0 .

Giriş

Planlı Davranış Teorisi, insanların üzerinde kontrol sahibi olduğu davranışların hayata geçirilmesini tahmin etmek için geliştirilen gerekçeli eylem teorisinin bir evrimidir. Gerekçeli eylem teorisi tutumlar, niyetler ve davranışlar arasındaki ilişkileri daha iyi anlamak için geliştirilmiştir (Fishbein, 1967). Gerekçeli Eylem Teorisi, bireyin bir nesneye veya eyleme karşı gerçekleştirdiği tutumların, beklentilerin veya inançların değerlendirilmesine ilişkin belirlenen bir değer kavramına dayanmaktadır (Montaño ve Kasprzyk, 2008). Planlı Davranış Teorisi ve Gerekçeli Eylem Teorisi'nin ortak amacı bireylerin belirli bir davranışı gerçekleştirme niyetlerini belirlemektir. Planlı davranış teorisine algılanan davranışsal kontrol değişkeni eklenmiştir. Bu durum algılanan davranışsal kontrolün niyetlerin ve gerçek davranışın belirleyicisi olarak ortaya çıkacağını öne sürmektedir (Ajzen, 1985; 1991).

Planlı Davranış Teorisi, herhangi bir davranışın gerçekleştirme niyetini öngören üç bağımsız belirleyiciden oluşmaktadır. Bu belirleyiciler davranışa yönelik tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrolden oluşmaktadır. Davranışa yönelik tutum, bireyin herhangi bir davranışı gerçekleştirme konusundaki olumlu veya olumsuz düşünceleriyle ilgilidir. Öznel norm, bir davranışı gerçekleştirmenin sosyal etkisini ifade etmektedir. Algılanan davranışsal kontrol ise bireyin herhangi bir davranışı gerçekleştirmedeki sınırlamaları veya kolaylığını açıklamaktadır (Ajzen, 1991:188). Planlı davranış teorisini birçok farklı alanda müşteri davranışlarını anlamak ve açıklamak için sıklıkla kullanılmaktadır. Bu çalışma da planlı davranış teorisini bağlamında gerçekleştirilen çalışmalar sistematik bir şekilde değerlendirilmiştir. Çalışmaların hangi yıllarda ağırlık kazandığı, hangi alanlarda gerçekleştirildiği, verilerin hangi kitlelerden toplandığı ve hangi ölçüm araçlarının sıklıkla kullanıldığı tespit edilmiştir.

1. Planlı Davranış Teorisi

Planlı Davranış Teorisi, Ajzen tarafından Gerekçeli Eylem Teorisi'nin bir uzantısı olarak geliştirilmiştir (Ajzen, 1991:181). Fishbein tarafından 1967 yılında ortaya atılan Gerekçeli Eylem Teorisi, Planlı Davranış Teorisi'nin gelişimine ipuçları vermektedir. Bu teori, insanların eylemden önce davranışın sonuçlarını dikkate aldığı ileri sürer; dolayısıyla teorisinin adı Gerekçeli Eylem Teorisi'dir. Gerekçeli Eylem Teorisi'ni kavramsal bir çerçeve olarak kullanan Ajzen ve Fishbein, davranışlara yönelik tutumların, bu davranışlara ilişkin temel inançlardan kaynaklandığını tahmin etmiştir. Gerekçeli Eylem Teorisi, tutumların belirli nesnelere ilişkin özelliklerine ilişkin inançların ve bu özelliklerin değerlendirilmesinin bir birleşiminden kaynaklandığını varsaymaktadır (Ajzen ve Fishbein, 1977). Gerekçeli Eylem Teorisi, davranışın en önemli belirleyicisinin davranışsal niyet olduğunu öne sürmektedir. Bireylerin davranışsal niyetinin doğrudan belirleyicileri, davranışı gerçekleştirmeye yönelik tutumları ve davranışla ilişkili öznel normlarıdır (Montaño ve Kasprzyk, 2008:70).

Planlı Davranış Teorisi, davranış ve tutum arasındaki ilişkileri inceleyen çalışmaların sonucunda ortaya çıkmıştır. Niyeti ve davranışı açıklamak üzere, Gerekçeli Eylem Teorisi'ne ek olarak “davranışsal kontrol” değişkeni eklenmiştir. Algılanan davranışsal kontrol, niyet boyutu ile birlikte davranışı önceden öngörmek için geliştirilmiştir. Bu teoride davranışa yönelik; tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrolü niyeti; niyet davranışı oluşturmaktadır. Orijinal adı “The Theory of Planned Behavior” olan Planlı Davranış Teorisi (PDT) bir davranışın hangi ölçüde oluşabileceğini öngörmektedir (Ajzen, 1991:179-180). Planlı Davranış Teorisini literatüre kazandıran (Ajzen, 2002:1) teorisini şöyle açıklamaktadır:

“Davranışsal inançlar, ilgili toplamlarında davranışa karşı olumlu veya olumsuz bir tutum sergiler; Normatif inançlar algılanan sosyal baskı ya da öznel normla sonuçlanır ve kontrol inançları, algılanan davranış kontrolünün ortaya çıkmasına neden olur. Davranışa yönelik kişisel tutum, öznel norm ve algılanan davranış kontrolü davranışsal bir niyetin oluşmasına yol açar. Genel bir kural olarak, tutum ve öznel norm ne kadar elverişli ve algılanan davranış kontrolü ne kadar büyük olursa, kişinin söz konusu davranışı yerine getirme niyeti de o kadar güçlü olur. Sonunda, davranış üzerindeki yeterli derecede fiili kontrol göz önüne alınırsa, fırsat elde edildiğinde insanların niyetlerini yerine getirmeleri beklenir. Dolayısıyla, niyet davranışın doğrudan (hemen) öncüsü olarak kabul edilir. Bununla birlikte, birçok davranış, istemli kontrolü sınırlayabilecek yürütme konusunda zorluklar oluşturduğundan, niyetin yanı sıra algılanan davranış kontrolünü de göz önüne almakta yarar vardır. Algılanan davranış kontrolü gerçekçi olduğu ölçüde, fiili kontrol için bir vekil görevi görebilir ve söz konusu davranışın tahmini için katkıda bulunabilir.”

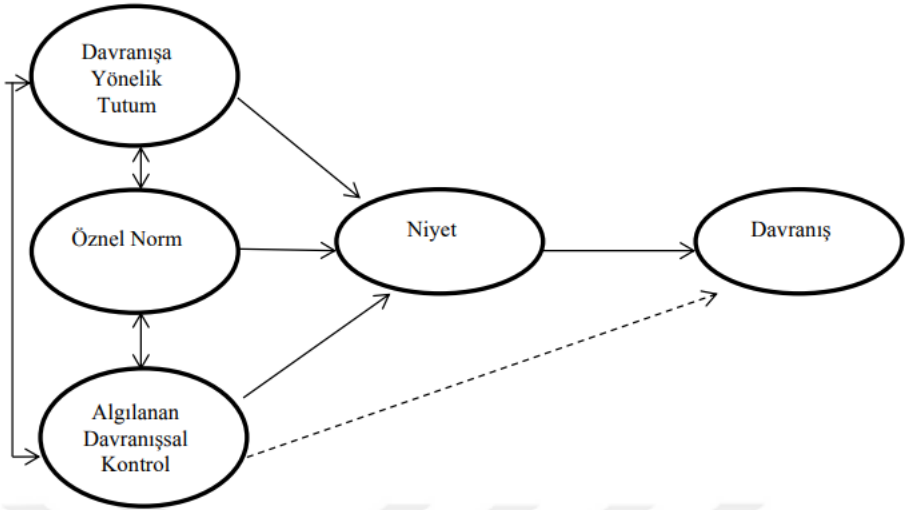
Planlı davranış teorisi ve gerekçeli eylem teorisi davranışın belirli bir şekilde hareket etmeye yönelik bilinçli bir kararın sonucu olduğunu varsaymaktadır. Ancak iki teori arasında kritik bir fark bulunmaktadır. Yalnızca bireyin kontrolü altındaki davranışlar için kullanılan Gerekçeli Eylem Teorisi'nden farklı olarak Planlı Davranış Teorisi, algılanan davranışsal kontrolü bir değişken olarak kabul etmektedir. Tanım olarak algılanan davranışsal kontrol, bireyin belirli bir davranışı gerçekleştirmek için gerekli kaynaklara, fırsatlara ve desteğe sahip olması gerektiği anlamına gelmektedir (Ajzen, 1991).

Planlı Davranış Teorisine göre bireyin eyleme geçme niyeti, eylem kararının en önemli ve doğrudan belirleyicisidir (Ajzen, 2005). Ajzen eyleme geçme niyetinin üç temel yordayıcısının olduğunu belirtmiştir: (a) davranışa yönelik tutum; (b) öznel normlar; ve (c) algılanan davranışsal kontrol. Ajzen'e göre davranışa yönelik tutum, bireyin davranışına olası sonuçlarına ilişkin inancını ve bu sonuçlara ilişkin değerlendirmeleri yansıtmakta olup davranışsal inançlar olarak da ifade edilmektedir. Öznel normlar, başkalarının normatif beklentilerine ilişkin inançları ve bu beklentilere uyma motivasyonlarını içermekte ve sosyal etkilerin belirli davranışlara yansımaları açıklamaktadır. Algılanan davranışsal kontrol, bireyin davranışın gerçekleştirilmesini kontrol etme yeteneğine ilişkin inançlarını ifade etmektedir. Harekete geçme niyeti, bireylerin davranışa yönelik tutumları, bireylerin davranışa ilişkin subjektif normları ve söz konusu davranış üzerinde

algıladıkları davranışsal kontroller tarafından yüksek doğrulukla tahmin edilmektedir (Ajzen, 1991).

Planlı davranış teorisinin belirleyicilerine ilişkin gösterimi Şekil 1'de yer almaktadır. Buna göre planlı davranış teorisinde niyet değişkeni davranışa yönelik tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrol değişkenlerinden etkilenmektedir. Davranışa yönelik tutum ve öznel norm niyet değişkeni aracılığıyla davranışı etkilemekle birlikte algılanan davranışsal kontrol davranışı doğrudan etkileyebilmektedir.

Şekil 1. Planlı Davranış Teorisi

Kaynak: Ajzen, 1991:182.

Planlı davranış teorisi, davranışı niyet ile algılanan davranışsal kontrolünün etkileşimi ile belirlendiğini ifade etmektedir. Niyetler ise, davranışa yönelik tutum, öznel norm ve algılanan davranışsal kontrol tarafından gerçekleşen uyum ile ortaya çıkmaktadır. Şekil 1'de de görüldüğü gibi algılanan davranışsal kontrol ile davranış arasındaki doğrudan bağlantının olmasındaki gerekçe şudur: Davranış üzerinde yeterli derecede fiili kontrolün bulunmasında, gerekli fırsatlar ve kaynaklar (örneğin, zaman, para, beceriler) mevcut olduğunda bireylerin insanların niyetlerini yerine getirmeleri beklenmektedir (Hsu ve Chiu, 2004: 360). Bu teoriye göre, bireyin belirli bir davranışa yönelik tutumu, bireyin davranışının olası sonuçlarına ilişkin inancını ve bu sonuçlara ilişkin değerlendirmeleri yansıtmaktadır. Öznel normlar, başkalarının normatif beklentilerine ilişkin inançları ve bu beklentilere uyma motivasyonlarını içermekte ve sosyal etkilerin belirli davranışlara yansımalarını ifade etmektedir. Algılanan davranışsal kontrol, bireyin davranışın gerçekleştirilmesini kontrol etme yeteneğine ilişkin inançlarını ifade etmektedir. Buna

bağlı olarak harekete geçme niyeti, bireylerin davranışa yönelik tutumları, bireylerin davranışa ilişkin subjektif normları ve söz konusu davranış üzerinde algıladıkları davranışsal kontroller tarafından yüksek doğrulukla tahmin edilmektedir (Ajzen, 1991:188). Planlı Davranış Teorisi kapsamında yer alan değişkenler aşağıda açıklanmıştır.

Davranışa Yönelik Tutum: Bireyin belirli bir davranışı gerçekleştirmedeki inançları tutumları belirlemektedir. Dolayısıyla, davranışın gerçekleştirilmesinin olumlu sonuçlar doğuracağına dair güçlü inançlara sahip olan birey davranışa karşı olumlu bir tutuma sahip olmaktadır. Tersine, davranıştan olumsuz değer verilen sonuçların kaynaklanacağına dair güçlü inançlara sahip olan birey olumsuz bir tutuma sahip olmaktadır (Montaño ve Kasprzyk, 2008:71). Tutum, bireylerin belirli bir durumu olumlu veya olumsuz olarak değerlendirmesine ilişkin psikolojik bir eğilimi ifade etmektedir (Eagly ve Chaiken,1993:1). Davranışa yönelik tutum ise, bireyin söz konusu davranışı gerçekleştirmesinin sonuçlarını olumlu veya olumsuz olarak değerlendirmesinin derecesi ile kavramsallaştırılmıştır (Ajzen, 2002: 5). Tutumların davranışı etkilenmesi beklenmekte ve bireyin davranışı gerçekleştirmeye karar vermesi veya buna niyetlenmesi gerekmektedir. Ancak bazen, bir eylemi gerçekleştirmeye karşı olumlu bir tutum olmasına rağmen çeşitli nedenlerden dolayı bu bir niyet oluşturmayabilir (Bagozzi, Baumgartner ve Yi,1989:36).

Öznel Norm: Öznel normlar, bireyin davranışı gerçekleştirme veya gerçekleştirilmeme yönünde hissettiği sosyal baskıyı ifade etmekte ve buna bağlı olarak bireyin belirli bir davranışı yapıp yapmaması gerektiği konusundaki düşüncelerini oluşturmaktadır (Ajzen, 1991; 2005). Dolayısıyla öznel norm, bireyin sosyal etkileşim alanında diğer bireylerin davranışlarına nasıl tepki vereceğine yönelik düşüncelerinin bütünüdür. Birey kendi davranışlarının başkaları tarafından onaylandığını düşünürse, onu gerçekleştirme eğiliminde olma olasılığı daha yüksektir. (Armitage ve Conner, 2001: 474). Aksi takdirde bireyin davranışı başkaları tarafından onaylanmazsa bu davranışın gerçekleşme olasılığı düşme gösterebilmektedir.

Planlı davranış teorisine göre öznel normlar sosyal faktörlerin, özellikle bireylerin belirli bir davranışı benimseme ya da benimsememe konusunda hissettikleri sosyal baskıyı etkilemektedir. Bazı durumlarda, böyle bir sosyal baskı, bireyin davranışa karşı kendi tutumundan daha etkili olabilmektedir (Zhou vd., 2013:336).

Algılanan Davranış Kontrolü: Planlı Davranış Teorisi ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda “algılanan davranış kontrolü” değişkeni sonradan eklenmiştir. Bireylerde davranış niyetlerine ve davranış tahminine fayda sağlayacağı düşünülmüştür (Ajzen, 1991:179). Algılanan davranışsal kontrol, bireyin davranışı gerçekleştirme yeteneğine sahip olduğu inanç ve güveni temsil etmektedir (Mistry vd., 2015:1).

Algılanan davranışsal kontrol ile bireylerin tüm davranışlarının tahmin etmede tutarlı bulunmadığı ve çeşitli kısıtlamaların olduğu belirtilmektedir. Eğer algılanan davranışsal kontrol ve harekete geçme motivasyonu bireylerin gerçekleştireceği davranışsal sonucu tahmin edebiliyorsa, o zaman bir değişken olarak algılanan davranışsal kontrol, gerçek

kontrolü bir dereceye kadar doğrulukla yansıttığı ölçüde, davranışsal niyetten bağımsız olarak hedefe ulaşmayı tahmin etmek için kullanılabilir (Ajzen, 2005:119).

Niyet: Niyet, davranışın etkilenmesi için gerekli olan motive edici faktörleri kapsayan, bireyin davranışı gerçekleştirebilmesi için göstereceği çaba ve isteği gösteren bir unsur olarak açıklanmaktadır (Ajzen, 1991:180). Bireyin bir davranışı gerçekleştirme niyeti, bu davranış düzleminde ne kadar istekli olduğunu ve o davranışı gerçekleştirmek için ne kadar çaba sarf etmeyi planladığını belirlemektedir (Ho ve Sae- Jong, 2017:144). Davranışsal niyet ise bir bireyin belirli bir davranışı veya eylemi gerçekleştirmeye ne kadar istekli olduğunun bir göstergesidir. Bu nedenle, niyetler öncelikle bireyin belirli bir davranışı gerçekleştirmeye istekli olduğunu yansıtır (Pawlak, 2003:52-53).

Planlı Davranış Teorisi'nin en temel noktası bireyin belirli bir davranışı gerçekleştirmek üzere sahip olduğu niyettir. Bu gerekçe ile model, niyetlerin insan davranışlarını etkileyen motivasyon faktörlerinin bir göstergesi olduğunu açıklamaktadır. Niyetlerin davranışları etkileyen motivasyon faktörlerine eriştiğini ve insanların bir davranışı gerçekleştirmek için ne kadar istekli olduklarını veya davranışı gerçekleştirmek için ne kadar çaba harcayacaklarını gösterdiği varsayılmaktadır (Ajzen, 1991: 181).

Davranış: Davranış, bir bireyin nesneye karşı zihinsel, duygusal ve davranışsal değerlendirmelere sahip içsel durumunu açıklamaktadır (Zarantonello ve Schmitt, 2010:533-534). Bireyler belirli bir davranışa yönelik olumlu tutumlara sahip olmaları sonucunda hareket etmeye niyetlenmekte ve bu durum davranışla sonuçlanmaktadır (Ajzen, 1991:182-183).

Planlı Davranış Teorisi'ne göre davranışın öncülü o davranışı gerçekleştirme niyetidir. Bu durum ise bireyin motivasyonunu ifade etmektedir. Birey bir davranışı gerçekleştirmeye ne kadar çok istekli ise davranışın gerçekleşmesi o kadar muhtemeldir (Shukri, Jones ve Conner, 2016: 560).

2. Planlı Davranış Modelinin Kullanıldığı Alanlar

Planlı Davranış Teorisi sosyal psikoloji temeline dayalı bir kuramdır. Bununla birlikte farklı disiplinlerin alanına giren insan davranışlarını açıklamak için de bu teoriden yararlanılmaktadır (Cohen ve Hanno, 1993: 227). Teori özellikle pazarlamada inançlar, tutum, sosyal etki, satın alma niyeti ve tüketici davranışı arasındaki ilişkiyi açıklamak için de sıklıkla kullanılmaktadır (Setyawan vd., 2018: 146). Planlı davranış teorisi, bireylerin davranışlarını belirleyen faktörleri anlamaya çalışmaktadır. Planlı davranış teorisi sağlık, yönetim, pazarlama ve tüketici davranışı alanlarındaki pek çok bilimsel çalışmada da sıklıkla kullanılmaktadır (Wu vd., 2008:29-45).

Planlı davranış teorisi, çevrimiçi alışveriş alanında birçok araştırmacı tarafından kullanılmıştır. Bu araştırmaların çoğu, gençlerin teknoloji meraklısı olarak kabul edildikleri için e-ticarete potansiyel tüketiciler oldukları inancından dolayı örneklem olarak daha genç denekleri (örneğin lisans öğrencileri, genç tüketiciler) kullanılmıştır (Lim vd.,

2011:1712). Bununla birlikte literatürde planlı davranış teorisi ile ilgili daha önce ziyaret edilen yerlerin tekrar ziyaret edilme niyeti, yiyecek ve içecek satın alma, ve turistlerin destinasyon tercih etme davranışları arasında ilişkinin incelendiği görülmektedir (Özer vd., 2015; Bayram, 2018).

3. Yöntem

Bu çalışmanın amacı, planlı davranış modelinin kullanıldığı araştırmaların sistematik olarak incelenmesi modelin kullanıldığı araştırma konularının ve bu araştırmalarda uygulanan analiz yöntemlerinin belirlenmesidir. Bu bağlamda Dergi Park sistemi üzerinde yayın yapan dergilerde yayınlanmış olan planlı davranış modeli ile ilgili çalışmalar indirilmiştir. Bu çalışmaları tespit etmek için gelişmiş arama seçeneği tercih edilerek çalışmaların başlık ve anahtar kelimeler kısmında “planlı davranış modeli” kavramı aratılmıştır. Sonuç olarak 96 çalışmaya ulaşılmıştır. Daha sonra bu çalışmalar sistematik bir incelemeye tabi tutularak; çalışmaların yazar sayıları, yayın yılları, ilgili olduğu konular, konulara ilişkin alt başlıklar, çalışmalarda kullanılan verilerin toplandığı kitle, kullanılan ölçekler ve analiz yöntemleri belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar tablo ve grafikler halinde aktarılarak yorumlanmıştır.

4. Bulgular

2013-2023 yılları arasında Dergi Park tarafından yayınlanan dergilerde yıllara göre çalışma sayısı, yazar sayısı, çalışma konuları, verilerin toplandığı kitle ve kullanılan ölçekler analiz edilmiştir.

Çalışma kapsamında ele alınan çalışmalarda Planlı Davranış Teorisi’ni konu alan çalışmaların yıllara göre dağılımı Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1: 2013-2023 PDT Çalışmalarının Sayısı

Yıllar	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Çalışma Sayısı	3	-	10	11	4	4	5	9	17	20	13

Tablo 1’de de görüldüğü gibi en çok çalışma 2013 yılında 3 çalışma, 2015 yılında 10 çalışma, 2016 yılında 11 çalışma, 2017 yılında 4 çalışma, 2018 yılında 4 çalışma, 2019 yılında 5 çalışma, 2020 yılında 9 çalışma, 2021 yılında 17 çalışma, 2022 yılında 20 çalışma ve 2023 yılında 13 çalışma yapılmıştır. Ancak 2014 yılında ise bu konu ile ilgili hiç çalışma yapılmamıştır. Toplam olarak 2013-2023 yılları arasında 96 çalışma yapılmıştır.

2023-2023 yılları arasında Planlı Davranış Teorisi çalışmalarında yayın yapan yazar sayısı Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2: 2013-2023 PDT Çalışmalarında Yazar Sayısı

Tek Yazar	İki Yazar	Üç Yazar	Dört Yazar	Beş Yazar
20	56	16	2	2

Tablo 2 incelendiğinde tek yazarlı 20 çalışma, iki yazarlı 56 çalışma, üç yazarlı 16 çalışma, dört ve beş yazarlı 2'şer çalışmanın olduğu tespit edilmiştir.

Planlı Davranış Teorisi çeşitli alanlarda çalışmalar konu olmuştur. Bu çalışmada incelenen makalelerin çalışma konuları aşağıda gösterilmektedir.

Tablo 3: 2013-2023 PDT Çalışma Konuları

Çalışma Alanı	Çalışma Sayısı	Çalışma Alanı	Çalışma Sayısı
Turizm	21	Pazarlama	27
Gastronomi	5	Satın Alma	11
Sokak Lezzetleri	1	Tüketici Davranışı	5
Ürün Tercihi	1	Tüketici Niyeti	1
Sürdürülebilir Tüketim	2	Markalaşma	1
Helal Tüketim	4	Online Satın Alma	5
Kongre Turizmi	1	Perakendecilik	1
Kültür Turizmi	1	Lüks Tüketim	1
Tematik Otel	1	Tüketici Şikayetleri	2
Yiyecek-İçecek	1	Sağlık	7
Seyahat Etme Niyeti	1	Hijyen	1
GDO'lu Ürün	1	Kan ve Organ Bağışı	2
Organik Gıda	2	İlaç Kullanımı	1
Bankacılık	7	COVID-19	3
Finans	2	Eğitim	9
Finansal Kararlar	1	Seçmeli Ders	1
Mobil Bankacılık	4	Kariyer Niyeti	1
İletişim	6	Girişimcilik	7
Bilgi Paylaşımı	2	Diğer	11
Şikâyet	1	Lojistik	3
Seçmen Davranışı	1	Teknoloji	5
Sosyal Medya	2	Tarım	2
		Din	1

Tablo 4'te görüldüğü gibi turizm alanında gastronomi, kültür turizmi, helal tüketim ve yiyecek içecek gibi konularda çalışmalar yapılmıştır. Bankacılık alanında finans ve mobil

bankacılık konuları çalışılmıştır. İletişim alanında bilgi paylaşımı, sosyal medya ve şikâyet konuları ele alınmıştır. Pazarlama alanında tüketici davranışı, lüks tüketim, online satın alma ve markalaşma çalışmaları yapılmıştır. Sağlık alanında hijyen, COVID-19, kan ve organ bağışi konuları ile ilişkilendirilmiştir. Eğitim alanında seçmeli ders, kariyer niyeti ve girişimcilik konulu çalışmalar yapılmıştır. Son olarak lojistik, teknoloji, tarım ve din konularında Planlı Davranış Teorisi çalışmaları yapılmıştır. Ayrıca model önerisi kapsamında 8 çalışma yapılmıştır.

Çalışmanın amacını gerçekleştirmek üzere yapılan çalışmalarda verilerin toplandığı kitle Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4: Verilerin Toplandığı Kitle

Katılımcı	Tüketici	Öğrenci	Turist	Teorik Çalışma
47	11	19	2	17

Çalışmalarda genel olarak bireyleri örnek alan 47 çalışma bulunmaktadır. Pazarlama konusu kapsamında tüketicilerle yapılan 11 çalışma bulunmaktadır. Planlı Davranış Teorisi'nde öğrenci temelli 19 çalışma yapılmıştır. Doğrudan turizm konusunu ele alan 2 çalışma bulunmaktadır. Teorik çalışma olarak genelleştirilen 6 makale incelemesi, 8 teorik çalışma, 1 turizm istatistikleri ve 2 model önerisi çalışmalarından oluşmaktadır

Planlı Davranış Teorisi kapsamında ele alınan çalışmalarda en sık kullanılan ölçekler ise şunlardır;

- Planlı Davranış Teorisi (Ajzen, 1991)
- Teknoloji Kabul Modeli (Schierz vd., 2010)
- Online Alışverişe Yönelik Tutum (Lim vd., 2011)
- Satın Alma Niyeti (Khan ve Azam, 2016)

İlgili çalışmalarda en sık Aizen (1991) tarafından geliştirilen ölçeklerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Bununla beraber planlı davranış modelinin teknoloji kabul modeli ile entegre edildiğini görülmektedir. Ayrıca tutumun ve niyetin belirlenmesi için farklı alanlarda geliştirilen ölçeklerden de faydalanılmaktadır.

Sonuç

Bu çalışmada teorik çerçeve olarak planlı davranış teorisini kullanan bilimsel makalelerin sistemantik analizi gerçekleştirilmiştir. Dergi Park sistemi üzerinden yayın yapan dergilerin 2013-2023 yılları arasındaki bütün yayınları incelemeye dahil edilmiştir. Dergi Park sistemi üzerinde yapılan incelemelerde planlı davranış teorisi ile ilişkili 96 makale tespit edilmiştir. İlgili makaleler indirilerek incelemeye dahil edilmiştir. Yıllara göre yayın sayısı, çalışmalarda yer alan yazar sayısı, çalışmaların ilgili olduğu konular ve bu konuların alt başlıkları, çalışmalarda kullanılan verilerin toplandığı kitleler ve çalışmada kullanılan ölçekler ayrı başlıklar halinde incelenmiştir. Sonuç olarak en az makalenin 2014

en çok makalenin ise 2022 yılında yayınlandığı tespit edilmiştir. Yayın sayıları yıllara göre incelendiğinde 2021 ve 2022 yıllarında bir artış gözlemlenmesine rağmen bu artışın 2013 yılından beri düzenli olarak devam ettiği görülmüştür. Dolayısıyla konuya olan ilgi bazı yıllarda artış göstermekte bazı yıllarda ise azalış eğilimi göstermektedir.

Yazar sayılarına ilişkin elde edilen sonuçlar çalışmaların büyük oranda iki yazarlı (56) olarak yürütüldüğünü göstermektedir. Daha sonra sırası ile tek yazarlı ve üç yazarlı çalışmalar gelmektedir. Dört ve beş yazarlı çalışma sayısı ise toplamda 4'tür. Bu durum planlı davranış teorisine ilişkin çalışmaların genel olarak daha az yazar sayısı ile birlikte yürütüldüğü şeklinde yorumlanabilir.

Çalışmaların ilgili olduğu konulara ilişkin yapılan değerlendirmeler sonucunda turizmden, sağlık alanına, iktisattan teknoloji ve eğitim alanlarına kadar birçok farklı alanda çalışma yürütüldüğü görülmektedir. Bu durum planlı davranış teorisinin birçok farklı alana uyarlanabilen genel bir teori olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla başta turizm olmak üzere birçok alanda uygulanabilir bir teori olduğu söylenebilir.

İlgili çalışmalar planlı davranış modelinin birçok farklı alanda kullanılabildiğini ve farklı teorilerle entegre edilebileceğini göstermektedir. Fakat incelenen çalışmalarda farklı teorilerle entegre edilen çok az sayıda çalışmaya rastlanılmıştır. Bu durumda planlı davranış modelinin farklı teorilerle entegre edilerek kullanılması konuya yeni bir bakış açısı sağlaması ve ilgili alanlarda daha detaylı sonuçlara ulaşılması açısından önerilebilir.

Bu çalışmada sadece Dergi Park sistemi üzerinde yer alan çalışmalar incelenmiştir. Dolayısıyla elde edilen sonuçların Dergi Park ile sınırlı olduğu bu açıdan konuya ilişkin yaklaşımların ve bulguların uluslararası literatürü kapsamadığı bilinmelidir. Uluslararası literatürde önde gelen indeksler üzerinden yapılan çalışmalar farklı sonuçlar üretebilir ve konuya ilişkin anlayışın gelişmesine daha çok katkı sağlayabilir.

Kaynakça | References

- Ajzen, I. (1985). *From intentions to actions: a theory of planned behavior*. J. Kuhl and J. Beckmann (Eds.), *Action Control: from Cognition to Behavior* (11-39). Heidelberg: Springer.
- Ajzen, I. (1991). *The Theory of Planned Behavior*. *Organization Behavior and Human Decision Process*, 50, 179-211.
- Ajzen, I. (2002). *Constructing A TPB Questionnaire: Conceptual and Methodological Considerations*, September, 2002 (Revised January, 2006), <http://people.umass.edu/aizen/pdf/tpb.measurement.pdf>, (Erişim Tarihi: 01.12. 2023).
- Ajzen, I. (2005). *Attitudes, personality and behavior*. 2nd Ed. Open University Press: McGraw Hill Education.
- Ajzen, I., & Fishbein, M. (1977). *Attitude-behavior relations: A theoretical Analysis and Review of Empirical Research*. *Psychological Bulletin*, 84(5), 888-918.
- Armitage, C. J., & Conner, M. (2001). *Efficacy of the Theory of Planned Behaviour: A Meta- Analytic*

- Review. *British Journal of Social Psychology*, 40(4), 471-499.
- Bagozzi, R. P., Baumgartner, J., & Yi, Y. (1989). An investigation into the role of intentions as mediators of the attitude-behavior relationship. *Journal of Economic Psychology*, 10(1), 35-62.
- Bayram, A. T. (2018). Planlanmış Davranış Teorisi Çerçevesinde E-spor Turizmine Katılma Niyeti. *Turizm Akademik Dergisi*, 2, 17-31.
- Cohen, J., & Hanno, D. M. (1993). An Analysis of Underlying Constructs Affecting The Choice Of Accounting As A Major. *Issues in Accounting Education*, 8(2), 219-238.
- Eagly, A. H., & Chaiken, S. (1993). *The Psychology of Attitudes*. New York: Harcourt, Brace, & Janovich
- Fishbein, M. (Ed.). (1967). *Readings in Attitude Theory and Measurement*. New York: Wiley.
- Ho, R. T. K., & Sae-Jong, H. (2017). Smoking Behavior and Its Possible Cessation Among Young Smokers in Thailand: Evaluation Of and Comparison Between The Protection Motivation Theory and The Theory of Planned Behavior. A. H. Seyal and M. N. A. Rahman (Eds), *Theory of Planned Behavior New Research in* (pp. 133-164). New York: Nova Science Publishers.
- Hsu, M. H., & Chiu, C. M. (2004). Predicting Electronic Service Continuance With A Decomposed Theory Of Planned Behaviour. *Behaviour & Information Technology*, 23, Sayı 5, September-October 2004, s. 359-373.
- Khan, A., ve Azam, M.K. (2016), Factors Influencing Halal Products Purchase Intention in India: Preliminary Investigation, *IUP Journal of Marketing Management*, 15(1), 20-35.
- Lim, Y.M., Yap, C.S., & Lee, T.H (2011). Intention to Shop Online: A Study of Malaysian Baby Boomers. *African Journal of Business Management*, 5 (5), 1711-1717.
- Mistry, C.D., Sweet, S.N., Cheung, A.E.L., & Rhodes, R.E. (2015). Predicting Changes in Planning Behaviour and Physical Activity Among Adults. *Psychology of Sport and Exercise*, 17, 1-6.
- Montaño, D. E., & Kasprzyk, D. (2008). Theory of reasoned action, theory of planned behavior, and the integrated behavioral model. In K. Glanz, B. K. Rimer, & K. Viswanath (Eds.), *Health behavior and health education: Theory, research, and practice* (4th ed., pp. 67-96). Jossey-Bass.
- Özer, L., Kement, Ü ve Gültekin, B. (2015). Genişletilmiş Planlanmış Davranış Teorisi Kapsamında Yeşil Yıldızlı Otelleri Tekrar Ziyaret Etme Niyeti. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 33(4), 59-85.
- Pawlak, R., Connell, C., Brown, D., Meyer, M. K., & Yadrick, K. (2005) Predictors of Multivitamin Supplement Use Among African-American Female Students: A Prospective Study Utilizing the Theory of Planned Behavior. *Ethnicity & Disease*. 15, 540-547.
- Schierz, P. G., Schilke, O. & Wirtz, B. W. (2010). Understanding Consumer Acceptance of Mobile Payment Services: An Empirical Analysis. *Electronic Commerce Research and Applications*, 9 (3), 209-216.
- Setyawan, A., Noermijati, N., Sunaryo, S., & Aisjah, S. (2018). Green Product Buying Intentions Among Young Consumers: Extending The Application of Theory of Planned Behavior. *Problems and Perspectives in Management*, 16 (2), 145-154.
- Shukri, M., Jones, F., & Conner, M. (2016). Work Factors, Work-Family Conflict, The Theory of Planned Behaviour and Healthy Intentions: A Cross Cultural Study. *Journal of the International Society for the Investigation of Stress*, 32(5), 559-568.
- Wu, H. C., Li, T., & Li, M. Y. (2016). A Study of Behavioral Intentions, Patient Satisfaction, Perceived Value, Patient Trust And Experiential Quality for Medical Tourists. *Journal of Quality Assurance in*

Hospitality ve Tourism, 17(2). 114-150. 09.05.2022.

Zarantonello, L., & Schmitt, B. H. (2010). Using the Brand Experience Scale to Profile Consumers and Predict Consumer Behaviour. *Brand Management*, 17, 532-540.

Zhou, Y., Thøgersen, J., Ruan, Y., & Huang, G. (2013). The Moderating Role of Human Values in Planned Behavior: The Case of Chinese Consumers' Intention To Buy Organic Food, *Journal Of Consumer Marketing*, 30(4), 335-344.1. Basım Yeri: Yayınevi, Yıl.